

OKOLINA I DRUŠTVENA ODGOVORNOST U SVJETLU NORME ISO 26000 :2010 (E)

ENVIRONMENT AND SOCIAL RESPONSIBILITY IN LIGHT
OF STANDARD ISO 26000:2010 (E)

Dr. sc. Josip Čiček

EOQ Quality Systems Manager and Auditor
EOQ Environmental Systems Manager and Auditor
Oskar, Zagreb, Croatia
E-mail: josip.cicek2@sk.t-com.hr

Dr. sc. Miroslav Drljača

Zračna luka Zagreb d.o.o.
Pleso bb, 10150 Zagreb, Croatia
E-mail: mdrljaca@zagreb-airport.hr

UDK/UDC: 502.3/.7+005.6

Pregledni rad/Review

Primljeno: 21. prosinca, 2011./Received: December 21st, 2011

Prihvaćeno: 17. siječnja, 2012./Accepted: January 17th, 2012

Izvor: Zbornik radova 13. međunarodnog simpozija o kvaliteti *Kvaliteta i društvena odgovornost*, Hrvatsko društvo menadžera kvalitete, Zagreb, Solin, 2012, str. 27-37.

SAŽETAK

U radu se analizom dovode u vezu zahtjevi norme ISO 26000:2010 (E) - Vodič za društvenu odgovornost s međunarodnom normom ISO 14000:2008 i EMAS pri čemu se ukazuje na potrebu usklađivanja obveza organizacija utvrđenih u zahtjevima tih normi. Posebno se naglašava potreba kontinuiranog usklađenog upravljanja okolinom organizacija od lokalne do najšire globalne razine uz osiguranje koncepta održivog razvoja, racionalne uporabe sirovina, prirodnih resursa, energije, recikliranja i upravljanja otpadom, životnim ciklusom proizvoda i njegovom ekološki podobnom dekomisijom.

Ključne riječi: upravljanje okolinom, ISO 26000:2010 (E), društvena odgovornost, EMAS.

1. UVOD

Suvremeno ljudsko društvo susreće se sa mnogim izazovima okoline, koji uključuju trošenje prirodnih resursa, zagađenje okoline, klimatske promjene, uništenje prirodnih staništa, gubitak broja i nestajanje biljnih i životinjskih vrsta, ugrožavanje lokalnog, regionalnog, nacionalnog i internacionalnog ekološkog sustava uz degradaciju urbane, ruralne i prirodne okoline. Kako svjetska populacija raste i potrošnja se povećava, ove promjene sve više prijete blagostanju društva, zdravlju sigurnosti i kvaliteti života. Posljedica je to neoliberalizma kao ekonomske teorije i praktičnog ekonomskog i društvenog modela današnjeg kapitalizma za kojeg je karakteristično da se uspjeh mjeri uglavnom profitom i

podrazumijeva minimalni utjecaj države na ekonomska kretanja.¹ Stoga je nužno utvrditi opcije za smanjivanje i ukidanje opsega i uzroka neodržive proizvodnje i potrošnje i osigurati da iskorištavanje resursa po osobi bude održivo.² Rješavanje problema okoline na lokalnoj, regionalnoj i globalnoj razini međusobno je povezano, a rješavanje istih zahtjeva detaljan, sistematski i kolektivni pristup.

2. DRUŠTVENA ODGOVORNOST I PROBLEMI

Okolinska odgovornost je preduvjet za prosperitet i preživljavanje čovječanstva. To je stoga **bitan aspekt društvene odgovornosti i problema**. Odgoj i obrazovanje o okolini - ekološki odgoj i obrazovanje i upoznavanje ekokapaciteta, fundamentalni su za promoviranje razvoja održivih društava i kvalitete života.

Za to postoje i relevantni alati kao što su primjerice standardi ISO 14000:2008, koji predstavlja specifičnu ekološku normu i generalni okvir koji pomaže organizaciji u rješavanju okolinskih problema na sustavan način.³

Norma ISO 26000:2010 (E) eksplicite naglašava da organizacija treba promovirati i poštivati slijedeća okolinska načela:⁴

Okolinska odgovornost

Poslovni procesi organizacije, osim pozitivnih učinaka, nužno proizvode i negativne učinke na okolinu. Pored pridržavanja i provođenja od strane organizacije treba preuzeti obavezu za utjecaj na okolinu, koju uzrokuju njene aktivnosti. Uvažavajući ekološke limite organizacija treba raditi na poboljšanju vlastitog poslovanja, kao i poslovanja drugih na koje ima odgovarajući utjecaj.

Pristup predostrožnosti

Iz Deklaracije iz Rija⁵ o okolini i razvoju i naknadnih deklaracija i ugovora koji podržavaju koncept da tamo gdje postoje prijetnje ozbiljne štete po okolinu, za zdravlje čovjeka, gdje postoji zdravstvena sigurnost, ne treba se koristiti kao razlog za odlaganje skupih mjera u cilju sprečavanja degradacije okoline ili oštećenja ljudskog zdravlja. Prilikom uzimanja u obzir isplativosti neke mjere organizacija treba uzeti u obzir dugoročne troškove i koristi te mjere, ne samo kratkoročne troškove za tu organizaciju.

Upravljanje rizicima u okolini

Organizacija treba implementirati programe, koristeći načelo održivosti i perspektivu baziranu na riziku prilikom ispitivanja, kako bi se procijenilo, izbjeglo smanjilo i ublažilo okolinske rizike i utjecaje svojih aktivnosti.⁶ Organizacija treba razvijati i implementirati

¹ Milovan Jovanović i Ivo Eškinja, „Neki aspekti neoliberalizma u svjetskom gospodarstvu,“ Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 29, No. 2, Rijeka, 2008, str. 941-958.

² Josip Čiček, „Društveni aspekti održivog razvoja“ Zbornik radova *Kvaliteta naš izbor za budućnost*, 7. simpozij o kvaliteti Hrvatskog društva menadžera kvalitete, Oskar, Zagreb, Šibenik, 2005, str. 213-219.

³ ISO 14000 – Environmental Management (Upravljanje okolinom).

⁴ ISO 26000:2010 (E) – Social Responsibility (Društvena odgovornost).

⁵ Konferencija UN-a o okolišu i razvoju (UNCED - Conference on Environmental and Development) održana je u razdoblju 3-14. lipnja 1992. godine u Rio de Janeiru, Brazil. U radu konferencije sudjelovale su 172 delegacije. „Rio deklaracija“ ili deklaracija o „Skupu o Zemlji“ (Earth Summit) o okolini i razvoju, važna je jer sadrži 27 načela kojih se trebaju u svojem djelovanju pridržavati sve organizacije tijekom obavljanja aktivnosti.

⁶ Cf. Miroslav Drljača i Marko Bešker, „Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja,“ XIV. savjetovanje SQM 2010, Centar za kvalitet Crne Gore i časopis *Kvalitet*, Br. 7-8, Poslovna politika, Beograd, Tivat, 2010, str. 33-39 i 110.

aktivnosti podizanja svijesti i procedure za brzi odgovor kako bi smanjila i ublažila okolinske, zdravstvene i sigurnosne utjecaje uzrokovane akcidentima i nesrećama i kako bi prenijela informacije o nesrećama relevantnim organima vlasti i lokalnim zajednicama.

Naknade za zagađivače

Organizacija treba snositi troškove zagađenja uzrokovane njenim aktivnostima u skladu s opsegom i vrstom zagađenja.⁷ Organizacija treba uložiti napore da interno utvrdi trošak zagađenja i kvantificirati ekonomske i okolinske koristi sprečavanja zagađenja prije nego što ublaži svoje utjecaje bazirane na načelu „zagađivač plaća“.⁸ Organizacija može izabrati suradnju s drugima na razvoju ekonomskih instrumenata, kao što su rezervni fondovi za snošenje troškova većih incidenata u okolini.

U aktivnostima upravljanja okolinom organizacija treba ispitati relevantnost i primijeniti slijedeće pristupe i strategije:

Pristup životnog ciklusa

Glavni cilj životnog ciklusa je smanjenje utjecaja na okolinu proizvoda i usluga kao i poboljšanje njihovog socioekonomskog poslovanja kroz životni vijek trajanja, odnosno procesa od sirovine i proizvodnje energije, kroz proces proizvodnje do uporabe i dekomisije. Organizacija se treba fokusirati na inovacije i raditi na stalnom poboljšanju u poslovanju i politici okoline.⁹

Ispitivanje utjecaja na okolinu

Organizacija treba ispitati utjecaj na okolinu prije nego što počne novu aktivnost ili projekt i koristiti rezultate tih ispitivanja kao dio procesa donošenja odluka.

Čista proizvodnja i ekoeфикаsnost

To su strategije za zadovoljenje ljudskih potreba i efikasnijim korištenjem resursa i stvaranjem manjeg zagađenja i otpada. Bitno je usmjerenje poboljšanjima na izvoru umjesto na kraju procesa ili aktivnosti. Čistija i sigurnija proizvodnja i načela ekoeфикаsnosti obuhvaćaju poboljšanje praksi održavanja i razvijanje ili uvođenje novih tehnologija ili procesa, smanjenje korištenja materije i energije; korištenje obnovljive energije, racionalno korištenje vode i energije, upravljanje otpadom¹⁰ i poboljšanje dizajna proizvoda i usluga.

Pristup sustavima proizvod/usluga

Ovaj pristup može se koristiti kod fokusiranja na tržišne interakcije i prebacivanje s prodaje i isporuke proizvoda, odnosno transfer vlasništva kroz jednokratnu prodaju ili iznajmljivanje usluga, koje zajednički ispunjavaju potrebe klijenata kroz niz usluga i mehanizama za isporuku.

Proizvod/usluga sustavi obuhvaćaju iznajmljivanje „lizing“ proizvoda, iznajmljivanje ili podjelu proizvoda, skupljanje proizvoda i plaćanje naknada za uslugu. Takvi sustavi smanjuju korištenje materijala, udvostručuju prihode od protoka materijala uključujući i aktere promoviranja šire odgovornosti proizvođača kroz životni ciklus proizvoda i usluga.

⁷ Josip Čiček i M. Čiček, „Je li ekološki održivo društvo budućnost ili utopija? Rev. za soc., Vol. XXII/1991, No. 1, Zagreb, 1991, str. 25-34.

⁸ Mladen Črnjar, *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2002, str. 229-230.

⁹ Cf. Marko Bešker, *Politika okoliša*, Oskar, Zagreb, 2005.

¹⁰ Cf. Zlatko Milanović, Sanja Radović, Vinko Vučić, *Otpad nije smeće*, Gospodarstvo i okoliš, Zagreb, 2002.

Korištenje okolinski prihvatljivih tehnologija i praksi

Organizacija treba raditi na usvajanju, gdje je to relevantno i promovirati razvoj i širenje ekološki prihvatljivih tehnologija i usluga.¹¹

Održiva nabava

Prilikom donošenja odluke o nabavi organizacija treba uzeti u obzir ekološki, socijalni i etički utjecaj svojih proizvoda i usluga, tokom cijelog njihovog životnog ciklusa. Gdje god je to moguće treba preferirati proizvode i usluge s minimalnim utjecajem, te koristiti pouzdane učinkovite, nezavisno certificirane oznake i verifikacije (eko naljepnice ili revizorske aktivnosti).

Učenje i podizanje svijesti

Organizacija treba ustanoviti sustav podizanja svijesti i promovirati adekvatnu edukaciju, kako bi podržala napore u zaštiti okoline unutar organizacije i u svojoj sferi utjecaja.

Prevenција - sprečavanje zagađenja

Organizacija može poboljšati svoje poslovanje u upravljanju okolinom sprečavanjem zagađenja uključujući :

- *Emisije u zrak.* Ove emisije mogu doći direktno iz pogona i aktivnosti organizacije ili mogu biti uzrokovane indirektno korištenjem ili stalnim rukovanjem proizvodima ili uslugama ili proizvodnjom energije.
- *Ispuštanja u vodu.* Ta ispuštanja mogu doći direktno iz pogona ili mogu biti uzrokovana indirektno korištenjem proizvoda ili usluga.

Upravljanje otpadom

Odgovorno upravljanje otpadom je usmjereno izbjegavanje otpada. U upravljanju otpadom slijedeće su faze: smanjenje izvora otpada, ponovno korištenje, recikliranje i ponovna obrada, tretman otpada i odlaganje otpada. Smanjenje otpada treba provoditi fleksibilno na osnovu cijelog životnog ciklusa.¹²

Korištenje i odlaganje toksičnih i štetnih kemikalija

Organizacija koja koristi ili proizvodi toksične kemikalije ima štetne akutne i kronične učinke utjecaja na eko sustave i ljudsko zdravlje.

Drugi prepoznatljivi oblici zagađenja

Aktivnosti, proizvodi i usluge organizacije mogu dovesti i do drugih oblika zagađenja koji mogu negativno utjecati na zdravlje i blagostanje pojedinca ili zajednica. To se odnosi na buku, mirise, vizualno zagađenje, vibracije, elektromagnetske emisije, radijaciju, neionizantno zračenje, infektivne agense, emisije iz disperznih izvora i biološka šteta (npr. invazivne vrste). U cilju poboljšanja preventivnih mjera od zagađenja organizacija treba:

- Identificirati izvore zagađenja i otpad vezan za svoje aktivnosti.
- Evidentirati, mjeriti i izvještavati o značajnim izvorima zagađenja i smanjenje zagađenja, potrošnju energenata, vode i stvaranje otpada.
- Provesti mjere sprečavanja zagađenja i stvaranja otpada uz osiguranje pravilnog upravljanja neizbježnim zagađenjem i otpadom.

¹¹ Rio deklaracija.

¹² Cf. Zlatko Milanović, Sanja Radović, Vinko Vučić, *Otpad nije smeće*, Gospodarstvo i okoliš, Zagreb, 2002.

- Uspostaviti suradnju s lokalnim zajednicama po pitanjima aktivnih i potencijalnih emisija zagađenja i otpada, zdravstvenih rizika i mjera za njihovo ublažavanje, te upoznavanje s mjerama za slučaj hitnih stanja i ekoloških akcidenata.
- Uvoditi mjere u cilju smanjenja i minimiziranja direktnog i indirektnog zagađenja pod kontrolom i utjecajem organizacije kroz promociju ekološki i ekonomski povoljnijih proizvoda i usluga.
- Davati u javnost podatke o emisijama štetnih i toksičnih tvari i materijala koji se koriste i ispuštaju, uključujući i poznate rizike za zdravlje i okolinu u uvjetima normalnog procesa i u slučaju nekontroliranog ispuštanja istih.
- Sistematski identificirati i izbjegavati korištenje:
 - Zabranjenih kemikalija utvrđenim nacionalnim i međunarodnim zakonima i konvencijama.
 - Kemikalije koje organizacija treba izbjegavati su: tvari koje uništavaju ozonski omotač, stalni organski zagađivači i kemikalije obuhvaćene u Roterdamskoj konvenciji¹³, štetne kemikalije i pesticide, kancerogene (uključujući i duhanski dim), dušične kemikalije kao i one koje utječu na reprodukciju, bioakumulativne i toksične prema Svjetskoj zdravstvenoj organizaciji.
- Ustanoviti program prevencije, nesreće u okolini i planove i programe za brzi odgovor na incidente i akcidente na lokaciji i imati mjere uz uključivanje lokalnih vlasti i građana uz utvrđivanje procedure obavještanja, uzbunjivanja, opozive i izvještavanja.

3. PROBLEMI OKOLINE I ODRŽIVI RAZVOJ

Održivo korištenje obnovljivih izvora znači da se oni koriste po stopi koja je manja ili jednaka stopi prirodnog obnavljanja. Za neobnovljive izvore (kao što su fosilna goriva, metali i minerali) dugoročna održivost zahtjeva da stopa korištenja bude manja od stope po kojoj se obnovljivi izvor može zamijeniti. Četiri su ključna područja za poboljšanje efikasnosti:

Energetska učinkovitost:

(Organizacija treba uvesti program energetske učinkovitosti kako bi smanjila potražnju za energijom u objektima, transportu, proizvodnim procesima, aparatima, opremi i pružanju usluga. Ovo poboljšanje racionalne uporabe energije treba se nadopunjavati naporima za održivo korištenje obnovljivih izvora energije).

Racionalna uporaba vode

(Organizacija treba smanjiti korištenje vode i ponovo koristiti vodu u svojim vlastitim aktivnostima, te stimulirati racionalnu uporabu vode u sferi svog utjecaja).

Racionalna uporaba sirovina i materijala

(Organizacija treba u svojim procesima ostvariti racionalnu uporabu sirovina i finalnih proizvoda. Korištenje sirovina i materijala uzrokuje direktne i indirektno utjecaje na okolinu).

¹³ *Roterdamska konvencija* o postupku prethodnog pristanka za određene opasne kemikalije i pesticide u međunarodnoj trgovini usvojena je na Diplomatskoj konferenciji u Roterdamu 10.9.1998. godine. Konvencija je stupila na snagu 24.2.2004. godine. Roterdamska konvencija ima za cilj promovirati zajedničku odgovornost i suradnju među ugovornim strankama u međunarodnoj trgovini određenim opasnim kemikalijama i pesticidima radi zaštite ljudskog zdravlja i okoline od potencijalnih oštećenja i doprinijeti njihovoj ekološki zdravoj upotrebi, olakšavanjem razmjene podataka o njihovim svojstvima, utvrđivanjem nacionalnog procesa odlučivanja o njihovom uvozu i izvozu i prenošenjem tih odluka ugovornim strankama.

Minimalni zahtjevi proizvoda za resursima

(Organizacija treba posvetiti posebnu pažnju zahtjevima za resursima finalnih proizvoda tokom njihovog korištenja).

U tim aktivnostima treba:

- utvrditi izvore energije, vode i drugih resursa koji se koriste;
- mjeriti, evidentirati i izvještavati značajno korištenje energije, vode i drugih resursa;
- uvesti mjere za efikasnu uporabu resursa u cilju smanjenja korištenja energije, vode i drugih resursa uzimajući u obzir indikatore najbolje prakse i druge standarde;
- dopuniti ili zamijeniti neobnovljive resurse gdje god je to moguće s alternativnim, održivim, obnovljivim izvorima i onima koji imaju manji negativni utjecaj na okolinu;
- koristi recikliranje materijala i vodu što je više moguće;
- upravljati vodnim resursima kako bi se osiguralo proveden pristup za sve korisnike vodnog područja;
- promovirati održivu nabavu;
- promovirati održivu potrošnju;
- provoditi usmjerenje proširene odgovornosti proizvođača.

4. UBLAŽAVANJE KLIMATSKIH PROMJENA I PRILAGODAVANJE

Svaka je organizacija direktno ili indirektno odgovorna za neke emisije stakleničkih plinova. Prilagođavanje zahtjevima za ublažavanje klimatskim promjenama i njihova primjena imaju uz socijalne implikacije i javno zdravstveno značenje za zdravlje i ljudska prava. U tim aktivnostima organizacija treba:

- utvrditi izvore direktnih i indirektnih emisija stakleničkih plinova i opseg svoje odgovornosti;
- mjeriti, evidentirati i izvještavati o značajnim emisijama tih plinova koristeći međunarodno dogovorene standarde;
- uvoditi optimalne mjere za progresivno smanjenje i minimiziranje direktnih i indirektnih emisija pod svojom kontrolom;
- revidirati količinu i vrstu značajnih korištenja goriva unutar organizacije i uvoditi programe u cilju poboljšanja učinkovitosti;
- spriječiti ili smanji ispuštanje emisija stakleničkih plinova;
- ostvariti energetska uštedu gdje god je to moguće u organizaciji uključujući nabavu energetska učinkovitih proizvoda i usluga.

Prilagođavanje klimatskim promjenama kako bi smanjile osjetljivost na klimatske promjene organizacija treba:

- uzeti u obzir buduće globalne i lokalne klimatske projekcije kako bi utvrdila rizike i integrirala prilagođavanje klimatskim promjenama u donošenju svojih odluka;
- utvrditi moguće najstrože izbjegavanje ili smanjenje štete povezane s klimatskim promjenama;
- uvoditi mjere kako bi odgovorila na postojeće ili očekivane utjecaje i doprinijela akterima kapaciteta za prilagođavanje.

5. BIORAZNOLIKOST I OBNOVA PRIRODNIH HABITATA

Organizacija može biti više društveno odgovorna kroz aktivnosti na zaštiti okoline i obnovi prirodnih habitata kroz razne funkcije i usluge. Ključni aspekti ovog problema obuhvaćaju sljedeće:

- **Vrednovanje i zaštitu bioraznolikosti.** Bioraznolikost je raznolikost života u svim njegovim oblicima, nivoima i kombinacijama, što obuhvaća raznolikost ekosustava, raznolikost vrsta i genetičku raznolikost. Zaštita bioraznolikosti ima za cilj osigurati preživljenje kopnenih i vodenih vrsta, genetičke raznolikosti i prirodnih ekosustava.
- **Vrednovanje, zaštita, osnova ekosustava.** Ekosustavi doprinose blagostanju društva svojim resursima kao što su hrana, voda, energija, tlo rekreacija, apsorpcija i neutralizacija zagađenja i otpada. Kada se ekosustavi degradiraju ili unište oni gube te sposobnosti.
- **Korištenje tla i prirodnih resursa na održivi način.** Razni projekti organizacije pri korištenju tla i prostora mogu zaštititi, unaprijediti ili degradirati habitat i ekosustave.
- **Unapređenje ekološki podobnog urbanog i ruralnog razvoja.** Odluke i aktivnosti organizacije mogu imati značajan utjecaj na urbanu i ruralnu okolinu i njihove ekosustave. Ovi utjecaji mogu biti povezani s urbanim planiranjem, izgradnjom, transportnim sustavima, upravljanjem otpadom, dispozicijom otpadnih voda te poljoprivrednim aktivnostima i tehnikama.

Vezano za svoje aktivnosti organizacija bi trebala:

- ustanoviti potencijalne negativne utjecaje na bioraznolikost i ekosustave i poduzimati mjere u cilju eliminiranja ili smanjenja tih utjecaja;
- internalizirati troškove svog utjecaja na okolinu i kreirati ekonomsku vrijednost u zaštiti ekosustava;
- dati najveći prioritet izbjegavanju degradacije prirodnih ekosustava i njihovu obnovu;
- uspostavi integriranu strategiju za upravljanje tлом, vodom i ekosustavima, a koja promovira očuvanje i održivo korištenje na društveno pravedan način;
- poduzimati mjere da bi se očuvale endemske, ugrožene vrste ili habitati, koje mogu biti predmetom negativnog utjecaja;
- primjeni prakse planiranja, projektiranja i rada na način što je više mogućeg smanjenja utjecaja na okolinu;
- osigurati zaštitu prirodne okoline, močvara, šuma, koridora kretanja divljih životinja, zaštićenih područja, poljoprivrednog tla pri izgradnji objekata i građevinskih aktivnosti;
- usvojiti održive poljoprivredne, ribarske i šumarske prakse uključujući aspekte blagostanja životinja;
- koristi proizvode i usluge od dobavljača koji koriste ekološki podobne i održive tehnologije i procese;
- štiti habitate divljih životinja kao neodvojivog dijela prirodnih ekosustava;
- izbjegavati postupke koji prijete preživljavanju ili vode globalnom ili regionalnom istrebljenju vrsta ili koje omogućuju širenje ili razmnožavanje invazivnih vrsta bilja i životinja.

6. ZAKLJUČCI

1. Pojava norme ISO 26000:2010 (E) o društvenoj odgovornosti uz reguliranje obveza organizacije i u području okoline unatoč postojanja međunarodnih normi ISO 14000:2008 i EMAS¹⁴ predstavlja pokušaj da se globalno usklade obveze organizacija s najšireg društvenog aspekta sveobuhvatno i da se one međusobno usklade i harmoniziraju.
2. Norma posebno naglašava potrebu usklađenog kontinuiranog djelovanja organizacije od lokalne do najšire globalne razine, uz osiguranje održivog razvoja, racionalne uporabe sirovina prirodnih resursa, energije, recikliranja i upravljanja otpadom, životnim vijekom proizvoda i njegovom ekološki podobnom dekomisijom.
3. Obzirom na skori ulazak Hrvatske u EU ova norma će, uz ostale omogućiti i ekološku kompetitivnost organizacija u Hrvatskoj, što je osobito važno za podizanje konkurentne sposobnosti gospodarstva koje djeluje i djelovat će na otvorenom tržištu neoliberalnog kapitalizma.

Summary:

ENVIRONMENT AND SOCIAL RESPONSIBILITY IN LIGHT OF STANDARD ISO 26000:2010 (E)

In this paper authors by analysis connect requirements of ISO 26000:2010 (E) standard - Guidance on social responsibility and international standard ISO 14000:2008 and EMAS with emphasized the need for adaptation of organizations obligations according to the requirements of that standards. Particular emphasis is on continuity lined environmental management in organizations from local community to the global level, with secure of the sustainable development concept, rational raw materials using, natural resources, energy, recycling and waste management, product life cycle and its ecological acceptable decommissioning.

Key words: environmental management, ISO 26000:2010 (E), social responsibility, EMAS.

7. LITERATURA

1. Bešker, M., *Politika okoliša*, Oskar, Zagreb, 2005.
2. Čiček, J i M. Čiček, „Je li ekološki održivo društvo budućnost ili utopija?“, Rev. za soc., Vol. XXII/1991/No. 1, Zagreb, 1991.
3. Čiček, J, „Društveni aspekti održivog razvoja“ Zbornik radova *Kvaliteta naš izbor za budućnost*, 7. međunarodni simpozij o kvaliteti Hrvatskog društva menadžera kvalitete, Oskar, Zagreb, Šibenik, 2005.
4. Črnjar, M., *Ekonomika i politika zaštite okoliša*, Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2002.
5. Drljača, M. i M. Bešker, „Održivi uspjeh i upravljanje rizicima poslovanja“, XIV. savjetovanje SQM 2010, Centar za kvalitet Crne Gore i časopis Kvalitet, Br. 7-8, Poslovna politika, Beograd, Tivat, 2010.
6. EMAS - Eco Management and Audit Scheme.
7. ISO 14000:2004 - Environmental Management.
8. ISO 26000:2010 (E) - Social Responsibility.

¹⁴ EMAS - Eco Management and Audit Scheme (Ekološko upravljanje i shema audita). To je preporuka Broj 1836/93 koju je donijela Europska Ekonomska Zajednica 1993. godine, a koja je stupila na snagu 13.7.1993. godine. Bila je namijenjena prvenstveno industrijskim proizvodnim organizacijama, a nudila je mogućnost organizacijama da dobrovoljno uvedu mjere za ispitivanje i očuvanje okoline.

9. Jovanović, M. i I. Eškinja, „Neki aspekti neoliberalizma u svjetskom gospodarstvu,“ Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 29, No. 2, Rijeka, 2008.
10. Milanović, Z., Radović, Sanja i Vinko Vučić, *Otpad nije smeće*, Gospodarstvo i okoliš, Zagreb, 2002.
11. Norma ISO 26 000:2010/E - Vodič o društvenoj odgovornosti.